



دکتر عظیم محبی
دکترای علوم تربیتی

بارویکورد کارآفرینانه

بیان مسئله

مؤسسه جهانی کارآفرینی و توسعه (GDEI) هر ساله نسبت به تحلیل شاخص های جهانی کارآفرینی (GEI) اقدام می کند. این شاخص اطلاعات کلیدی موفقیت زیست بوم (اکوسیستم) کارآفرینی کشورها را در اختیار سیاست گذاران قرار می دهد. هدف مؤسسه جهانی کارآفرینی و توسعه از ارائه این اطلاعات، ایجاد گفتمان سیاسی پیرامون برنامه ها و رویدادهای کارآفرینی، به انتخاب و توسعه الگوهای موفق و برنامه های پایدار در این حوزه است. از نظر این مؤسسه، لازم نیست کشوری تعداد زیادی فعالیت مرحله اول کارآفرینانه (ایجاد کسب و کار جدید) داشته باشد تا کارآفرین شناخته شود، بلکه لازمه کشور کارآفرین، داشتن زیست بوم کارآفرینانه، متناسب، همگن و باکیفیت است که در نهایت خروج آن کسب و کارهای پر رشد فراوان باشد.

در گزارش شاخص جهانی کارآفرینی ۲۰۱۸، نه تنهائیش از ۱۳۷ کشور جهان بر پایه زیست بوم کارآفرینی رتبه بندی می شده اند، بلکه چارچوبی برای درک موقعیت هر کشور در برابر زیست بوم همسایگان آن نیز فراهم شده است. ایران در سال ۲۰۱۸ رتبه ۷۲ را کسب کرده است.

مطالعات درباره کشورهای جهان نشان می دهد، آموزش افراد و فرهنگ سازی و ایجاد روحیه مناسب برای کارآفرینان در جامعه کافی نیست، بلکه بروز کارآفرینی نیازمند محیط مساعد نیز هست. یعنی کارآفرینی پدیده ای فرابخشی و چندوجهی است، به نحوی که از یک سو از همه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و سیاسی متأثر است و از سوی دیگر بر تمام این ابعاد تأثیرگذار است.

باتوجه به نکات گفته شده، کارآفرین کسی است که بصیرت دیدن فرصت های ناب و توانایی معرفی آن فرصت ها به بازار را نیز داراست. باتوجه به این تعریف، اکثر جامعه کسب و کارهای کوچک در بازارها و خیابان های ایران کارآفرین محسوب نمی شوند (منصوری، ۱۳۹۷).

شاخص های جهانی کارآفرینی

شاخص	نشانه
۱. گرایش کارآفرینانه	- درک فرصت - مهارت کسب و کارهای نو پا - پذیرش خطر - شبیه سازی - پشتیبانی فرهنگی
۲. توانایی کارآفرینانه	- کسب و کار مبتنی بر فرصت - جذب فناوری - سرمایه انسانی - رقابت
۳. اشتیاق کارآفرینانه	- نوآوری در محصول - نوآوری در فرایند - رشد بالا در کسب و کارها - بین المللی سازی - سرمایه خطر پذیر

* تحلیل

با مناسب نبودن رتبه ایران در زمینه شاخص های کارآفرینی، و در عین حال سیاست های کلان کشور مبنی بر رشد تولید و اقتصاد مقاومتی، به نظر می رسد مهم ترین رویکرد توسعه و پیشرفت کشور، توجه به مقوله کارآفرینی باشد.

اما کارآفرینی با کدام معنا؟

۱. کارآفرینی یک مقوله فرهنگی است (فرهنگ نوآوری، خطرپذیری و...).

آیا این فرهنگ در خانواده، مدرسه، دانشگاه، و سازمان های دولتی و غیردولتی وجود دارد؟ آیا این فرهنگ حمایت می شود؟

۲. کارآفرینی یک مقوله نظام دار در کشور است.

آیا بدون توجه به انسجام در ابعاد درون داد (خانواده، مدرسه، قوانین و مقررات) و مدیریت مؤثر بر فرایندها (آموزش، شناسایی، مشاوره، هدایت و حمایت) می توانیم انتظار رشد شاخص های کارآفرینی را داشته باشیم؟

۳. کارآفرینی با سه کلمه نیاز، فرصت و تغییر در آمیخته است.

افرادی که همیشه نسبت به دیگران به تغییرات حساس ترند و آن ها را به خوبی درک می کنند یا در ایجاد تغییرات (عامل تغییر) نقش دارند، از روحیه کارآفرینی بالایی برخوردارند. این افراد می توانند با درک یا خلق تغییرات، فرصت آفرین باشند. با توجه به این مفهوم، آیا فرایند تربیت در مدرسه، خانواده و دانشگاه (در عین حال جو سازمان ها و...) توانسته است افرادی را تربیت کند که نسبت به تغییرات و تحولات اقتصادی، فناوری، اجتماعی و... حساس باشند و آن ها را به فرصت های ارزش آفرین تبدیل کنند؟

۴. کارآفرینی یک علم میان رشته ای است (اقتصاد، روان شناسی، مدیریت و...)

در نگاه سنتی، کارآفرین در مقوله اقتصادی تعریف می شود، اما واقعیت آن است که کارآفرینی بیشتر با روحیه و نگرش و مهارت های مدیریتی در ارتباط است. با توجه به این نکته، سؤال اساسی این است که آیا در فرایند آموزش و پرورش این رویکرد مورد توجه است؟

۵. کارآفرینی با شغل و حرفه مترادف نیست.

کارآفرینی یکی از شایستگی های (نگرشی و مهارتی) کلیدی مربوط به هویت هر فرد تلقی می شود و شغل و کسب و کار (رتبه نوآوری) محصول کارآفرینی است. کارآفرینی عبارت است از توانایی خلق ارزش جدید (مادی و معنوی)، از طریق خلاقیت

و نوآوری و با تلاش متعهدانه و در نظر گرفتن مخاطرات ناشی از آن، ضمن تکیه بر منابع موجود و بهره گیری از آینده (مصوبه هیئت وزیران، ۱۴۰۲).

* جمع بندی

با توجه به نکات گفته شده باید اذعان داشت، تربیت هویت کارآفرینانه در دانشگاه دیر است و باید از مدرسه و خانواده ها، از همان دوران کودکی، آغاز شود (محبی، ۱۳۹۸) تا زمینه رشد و توسعه خرده شایستگی های کارآفرینی فراهم شود، مانند:

- جست و جوگری
- حساس بودن به تغییرات و درک فرصت
- پرسشگری
- ایده پردازی
- تحمل ابهام
- خطرپذیری
- شبکه سازی کار تیمی
- خودمدیریتی
- درک و فهم اقتصادی
- درک و فهم بازار
- توانایی تبدیل ایده به نوآوری
- توانایی تبدیل نوآوری به فناوری
- توانایی تبدیل فناوری به محصول یا فرایند
- توانایی برنامه ریزی و مدیریت کسب و کار

در مبانی نظری سند تحول (ص ۳۰۹ و ۳۲۹) توان کارآفرینی در کنار درک و فهم اقتصادی، درک و مهارت حرفه ای و... به عنوان یکی از شایستگی های کلیدی در ساحت اقتصادی و حرفه ای مدنظر قرار گرفته است. بر اساس اصول حاکم بر این ساحت، برنامه درسی باید در حد امکان بتواند متربیان را کارآفرین و توانمند تربیت کند، به نحوی که راه های آشنایی و پاسخ گویی به نیازهای متنوع جامعه و بازار کار را فرابگیرند و بتوانند برای خود و دیگران کار تولید کنند.

در جهت عملیاتی سازی این منطق، سه راهکار سند تحول به این موضوع اختصاص یافته اند:

- راهکار ۵-۶: تنظیم و اجرای برنامه جامع کارآفرینی و مهارت آموزی برای تمام دوره های تحصیلی؛
- راهکار ۵-۷: ایجاد شبکه ای از محیط های یادگیری مانند پژوهش سرا و مراکز کارآفرینی؛
- راهکار ۵-۱۸: استقرار نظام خلاقیت و نوآوری و حمایت مادی و معنوی از دانش آموزان خلاق، نوآور و کارآفرین و...

در عین حال، در برنامه درسی ملی، به طور عمیق به این مقوله توجه شده است:

اصل ۳-۳: برنامه درسی و تربیتی باید زمینه تقویت و توسعه و روحیه پرسشگری، پژوهشگری، خلاقیت و کارآفرینی را فراهم آورد.

حوزه کار و فناوری: به طور خاص در این حوزه شایستگی های غیرفنی دنیای کار، که یکی از آن ها کارآفرینی است، مورد توجه قرار گرفته اند.

بر اساس نکات گفته شده، مهارت های ساده و اصلی کارآفرینی یکی از هدف های مهم دوره های تحصیلی است (اهداف دوره های تحصیلی، ۱۳۹۸).

* پیشنهادها

۱. تلفیق شایستگی کارآفرین در کنار دیگر

شایستگی ها در طراحی و اجرای برنامه های درسی و فرهنگی (رویکرد تلفیقی) در قالب این الگو:

- خلق موقعیت مسئله محور (مرتبط با دنیای کار و زندگی)
- ایجاد فرصت هم اندیشی، پرسشگری و ایده پردازی؛
- ایجاد فرصت دست ورزی، ساخت، تولید و...؛
- ایجاد فرصت ارتباط با بازار و تمرین مدیریت کسب و کار؛

ایجاد فرصت تلفیق فعالیت های فرهنگی و اردویی با رویکرد کارآفرینی؛

ایجاد فرصت آموزش و تغییر نگرش خانواده در زمینه خرید کتاب، اسباب بازی و...؛

۲. زمینه سازی برای آموزش مستقیم

مهارت های کارآفرینی (در قالب برنامه ویژه

مدرسه یعنی بوم) از طریق بازی، فیلم،

کارگروهی، داستان و....

برای تعمق بیشتر در این زمینه، پرونده

کارآفرینی را در این شماره از مجله رشد معلم

از صفحه ۳ تا ۴۵ مطالعه بفرمایید.

پی نوشت ها

1. The Global Entrepreneurship band Development in Situation
2. Global Entrepreneurship Index

منابع

۱. منصور، عیسی و دیگران (۱۳۹۷). شاخص های کارآفرینی. معاونت توسعه کارآفرینی و اشتغال.
۲. مصوبه هیئت وزیران. آیین نامه تسهیل نوآوری و کارآفرینی (۱۴۰۲). سند ابلاغ شده به وزارت آموزش و پرورش.
۳. محبی، عظیم (۱۳۹۸). تربیت تفکر و کارآفرینی. انتشارات مرآت. تهران.
۴. مبانی نظری سند تحول (۱۳۹۰). انتشارات شورای عالی آموزش و پرورش.
۵. اهداف دوره های تحصیلی (۱۳۹۸). شورای عالی آموزش و پرورش.